

THE SHOTGUNS: Spilte inn "Silver Swan" i 1966. På bildet kan vi se fra venstre: Jan Pettersen, Odd Eide, Steinar Kjåraas, Kolbjørn Alstad, Magne Joar Vandvik og Tore Bjerkan.

Grammofonplata 100 år

I 2005 feiret vi at det var 100 år siden unionsoppløsningen med Sverige. Men det var flere ting som skjedde i 1905 som fortjener oppmerksomhet. Den første grammofonplata som var innspilt i Norge kom nemlig ut samme år.

STEINKJER

Jan Erik Moe

Det er senhøstes 1904 i Kristiania. Musik- og revylivet blomstrer som aldri før i hovedstaden. Folk strømmer til Nationaltheatret, Eldorado og Centralteatret. Hugo Hermansen har nettopp åpnet landets første faste kino. Johan Johnsen drev med lyskopiering og litt instrumentsalg, og han har forretningslokale ved Stortorvet. Denne dagen mottar han et brev fra The Gramophone Company's kontor i København. I teksten står det at det internasjonale firmaet har lyst til å etablere seg i Norge, og at Johnsen forretning skulle få agentur for platene som eventuelt blir spilt inn i Kristiania. – Hvorfor ikke, tenker Johnsen, for forretningen gikk ikke særlig godt. I brevet står det også at det var Johnsen oppgave å kontakte kjente kunstnere som var populære

blant folk flest, og at repertoaret burde både være seriøse sanger, folkeviser og viser med humor. Johan Johnsen bestemmer seg for å ta kontakt med kameraten Gustav Adolf Østby som har erfaring med forløperen til grammofonen, den såkalte fonografen.

Historisk

Adolf Østby bestemmer seg for å være med. Dette lukter klingende mynt. I Sverige er de første grammofonplatene med «Gluntarne» allerede ute på markedet, og artistene er blitt svært populære. Østby og Johnsen får med seg flere artister fra Kristiania på prosjektet. Et par måneder dukker det opp teknikere fra det engelske grammofonkompaniet, og de leier rom på Grand Hotell for opptak.

Kirsten Flagstads mor, Maja, har sagt seg villig til å akkompagnere på piano. I desember 1904 gjøres den historiske første grammofoninnspillingen i Norge med Adolf Østby i hovedrollen. Østby var barberer av yrke, men jobbet også som skuespiller, oppleser og sanger. Rundt omkring på de tallrike revy- og teaterscenene i Kristiania.

I 1904 og 1905 gjorde han dermed innspillinger for The Gramophone Company i Grand Hotell, og for Columbia som også etablerte seg i Kristiania senere i 1905. De første innspillingene som ble gitt ut på plate var «Parodi på Terje Vigen», «Han Ole ville ha mig», «Feil kupè» og «Hu Anne Mariebakken». Senere kom også blant andre artistene Agnes Haglund, Oscar Lerdahl, Halfdan Rode, Gabrielle Bidenkap og Gul-

bergskvartetten ut på samme selskap. Norges første plateartist, Adolf Østby, døde bare to år etter innspillingene, 39 år gammel.

Grieg først ute

De første sikre opplysninger om innspillinger av en norsk kunstner for et grammofonselskap daterer seg imidlertid til mai 1903 da selveste Edvard Grieg besøker The Gramophone Company's Parisstudio. Den 2. mai spilte Grieg inn «Gangar» og «Papillons». På plateetiketten kan man lese «Cortège Nuptial Norvegièn – Solo de Piano executé par Monsieur Grieg».

Populære

Grammofonplatene ble svært populære i Norge. Etter hvert som radioen ble allmannseie, ble platene kringkastet over det ganske land. Men også sveivegrammofonene, og senere de elektriske plate-spillerne, fant vegen inn i de tusen hjem etter hvert. På slutten av 1940-tallet ble de tunge «steinkakene» erstattet med plastproduktet vinyl, i alle fall i Amerika, og holdbarheten ble tusen ganger bedre. På 1950-tallet dukket singelplatene opp, og etter hvert longplay-platene som kunne inneholde opp til 15-20 låter. I 1980 ble også disse erstattet med CD-platene.

Tilhengeren som ble «stjålet»

Når Steinkjer kom på platekartet er vi ikke sikre på, men i 1966 spilte The Shotguns inn «Silver Swan» og «Ain't gonna do it» i et platestudio i Oslo. Bandet, som bestod av Jan Pettersen, Odd Eide, Steinar Kjåraas, Kolbjørn Alstad, Magne Joar Vandvik og Tore Bjerkan deltok i «Nord-Trøndersk mesterskap for popband» på Samfunnshuset samme år, og

GRAMMOFON: Emil Berliners grammofon fra 1894. Foto: Fra boka Norsk grammofonhistorie 100 år

vant. En geskjeftig nordlending viftet med en «platekontrakt» på scenen, noe som senere viste seg å være en ren bløff. The Shotguns betalte selv studioet i Oslo, noe som også bringer oss inn på en annen legendarisk historie om bandet fra Steinkjer. En misforståelse mellom bandets medlemmer førte til store oppslag i VG, Dagbladet og Bergens Tidende.

– Noen av oss skulle hente tilhengeren med alle instrumentene, men den var borte. Dermed ble politi alarmert, noe som også førte til at avisene fikk snusen av saken. Dette førte til stor oppslag, noe som ga oss ekstra reklame. Sannheten er derimot at det var to av de andre i bandet som hadde hentet tilhengeren like før vi ankom parkeringsplassen. Men vi holdt kjef! Dette var god reklame for et sultent popband fra Steinkjer, ler Steinar Kjåraas.

Om The Shotguns var Steinkjers første plateartister er vi derimot ikke sikre på. Men at de første norske grammofonplatene kom ut for vel 100 år siden er en uomtvistelig sannhet.

Historisk kilde: Vidar Vanberg.

100 ÅR SIDEN: Emil Berliners grammofon fra 1894. Foto: Fra boka Norsk grammofonhistorie 100 år